

РОЗДІЛ 3

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

О. В. Аксьонова, канд. екон. наук, доцент
кафедри педагогіки і психології

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В ЕКОНОМІЧНОМУ НАВЧАННІ

Інтеграція вітчизняної вищої економічної освіти у європейський простір потребує суттєвих змін у напрямку підвищення культури мислення наших викладачів і студентів у навчанні й викладанні. Наша точка зору на трансформацію української освіти полягає в тому, що необхідно не тільки робити детальнішими і жорсткішими контроль та оцінювання якості знань наших студентів, а й вдосконалювати саму методику викладання економічних дисциплін.

Методична компетентність викладачів як фактор підвищення якості навчання і конкурентоспроможності навчальних закладів має постійно зростати особливо в плані створення інноваційно-креативного навчального середовища і створення умов для засвоєння професійних знань інноваційного характеру. Таким чином, можна зробити висновок, що активізація методики викладання економічних дисциплін є необхідною, а відсутність методичних змін — небезпечною.

Методика викладання економіки як шлях розвитку економічного мислення. У Меморандумі Європейської Комісії «Навчання протягом усього життя» (2000 р.) інноваційні методи навчання та учіння пов'язують з методикою як дослідженням і пошуком розв'язання навчальних проблем у спільній праці учнів і викладачів. При цьому всі існуючі класифікації методик викладання поєднує основна мета процесу навчання — розвиток мислення тих, хто навчається.

Таким чином, методика — це перш за все шлях розвитку мислення людини в процесі здобуття власної загальної та професійної компетентності. Відомо вислів Д. Кейнса про те, що «економічна теорія ... є скоріше методом ніж вченням, технікою мислення, допомагаючи тому, хто володіє нею, дійти правильних висновків...».

Це дає нам можливість стверджувати, що метою економічної освіти є розвиток економічного мислення і відпрацювання елементів економічної поведінки. Зрозуміло, що ми не можемо навчити когось думати (багато хто вміє це робити краще за нас). Але інформацію до роздумів про якість власного мислення і можливості його вдосконалення можна отримати, при бажанні, беручи участь у тренінгах нашого курсу.

Одним із напрямків підвищення якості економічного навчання в КНЕУ ми вважаємо підвищення культури мислення, навчання і викладання, ментальної грамотності в сучасному розумінні цього поняття.

Як розвивати мислення? Ніхто не заперечує, що студентів потрібно вчити думати. Однак методичні прийоми розвитку мислення студентів (у нашому випадку — економічного мислення) розроблені та застосовуються досить слабо і тільки окремими викладачами. У цьому плані певний інтерес становить використання сучасних дискурсних (ментальних) технологій творчого мислення, що широко використовуються за кордоном, методик розвитку економічного інтелекту, прийомів творчого мислення тощо.

Уже більше 10 років у курсі «Методика викладання економіки» студенти вивчають такі сучасні техніки розвитку мислення, як вітчизняна методика теорії вирішення винахідницьких задач Г. Альтшулера (ТРИЗ), методика «Шість шляп мислення», методика «Шести пар обуви образа действия», методика латерального і цілеспрямованого мислення, методика ПМЦ доктора Едварда де Боно, методики критичного мислення, НЛП, квантового навчання та багато інших. Ці методики суттєво розвивають креативність та інноваційність економічного мислення студентів в економічному навчанні.

В останні два роки крім вищезазначених методик ми навчали студентів створенню інтелект-карт як методу підвищення ефективності навчання і викладання, а також розвитку творчих здібностей. В цьому плані певний інтерес викликають результати використання методу І-карт, розробленого Т. і Б. Б'юзенами у практиці економічного навчання. Я проводила його експериментальну апробацію протягом двох років зі студентами ФЕУ в рамках курсу МВЕ.

Коротко про інтелект. Методики і тести на IQ вже давно вичерпали свої можливості в оцінюванні та розвитку творчих здібностей (це вже минулорічний сніг!). Сучасні психолого-педагогічні дослідження ведуть до аналізу *практичного інтелекту* в сфері професійної бізнесової і підприємницької діяльності. Ці тести мають зовсім інший підхід до аналізу підприємницьких здібностей і компетентності.

Сучасні дослідження вчених свідчать про те, що інтелект можна розглядати як «спроможність оцінювати взаємозв'язок тих подій і фактів, які людина сприймає для того, щоб спрямовувати свої дії на досягнення обраної мети». Інтелект вимірюється тим, наскільки ви ефективні у своїх діях і вчинках, його можна оцінювати тільки за результатами вашої роботи. І кожний повинен добре зрозуміти, що не треба обов'язково бути Ейнштейном, щоб підвищити свій інтелект.

Що таке І-карта? Інтелект-карта — це графічне вираження процесу радіантного мислення і тому є природним продуктом діяльності людського мозку. Це могутній графічний метод, що надає універсальний ключ до вивільнення потенціалу, схованого в мозку. Метод інтелект-карт може знайти застосування в будь-якій сфері життя, де б не було потрібно удосконалювати інтелектуальний потенціал особистості, в тому числі і в формуванні ефективного економічного мислення, що досягається навчанням, як вирішувати різноманітні інтелектуальні завдання.

Термін «радіантне мислення» (від «радіанта» — точки небесної сфери, з якої як би виходять видимі шляхи тіл з однаково спрямованими швидкостями, наприклад, метеоритів одного потоку) відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною точкою чи точкою додатка яких є центральний об'єкт. У який спосіб ми одержуємо можливість користуватися цим новим способом мислення? За допомогою інтелект-карт, що є прямим додатком і формою графічного вираження радіантного мислення. Інтелект-карта завжди будується навколо центрального об'єкта. Кожне слово і графічне зображення стають по визначенню центром чергової асоціації, а весь процес побудови карти являє собою потенційно нескінченний ланцюг асоціацій, що відгалужуються, є вихідними із загального центру чи сходяться до нього. Хоча інтелект-карта будується на площині, наприклад на листі паперу, вона являє собою тривимірну реальність — у просторі, часі та кольорі.

Суть методу І-карт. Авторами методу інтелект-карт (Mind-Map) є англійські викладачі та консультанти урядових і ділових компаній, агентств, університетів і коледжів з питань мислення та інтелекту професори Вестмінстерського університету Лондона Т. і Б. Б'юзени. З 1970 р. цей метод використовується більш ніж 250 мільйонами людей у всьому світі.

Цей метод дозволяє суттєво активізувати творчі можливості, ефективність мислення та загальний рівень інтелекту людини. Він успішно використовується в сферах освіти та бізнесу. В світовій практиці організації бізнесу І-карти застосовуються найбільш відомо.

ними компаніями («Темпл маркетинг» — мегаматрична інтелект-карта, «Електронік дейта системз» — в інформаційних системах навчання персоналу; у фінансовому плануванні розвитку діяльності — Англійський інститут аудиту, «Прайс Уотерхаус», «Ассосіейшн Інтернешнл менеджмент», «Уолт Дісней» і багато ін.).

Детально вивчивши публікації авторів з методу І-карт, я розробила адаптивний тренінг-курс з «Методики використання І-карт в економічному навчанні», а у рамках проведеного педагогічного експерименту — тренінги з методики складання І-карт студентами (пам'ятка для укладача І-карт, алгоритм створення І-карт різного типу, практикум «Як виробляти власний стиль складання І-карт» тощо).

Цей тренінг-курс був використаний для вивчення студентами ІІІ курсу ФЕУ (гр. 6107, 6101) матеріалу І модуля «Економічне мислення як мета економічної освіти» в курсі МВЕ. Тренінг-курс складається з чотирьох блоків: для першокурсників; для студентів 2-го курсу; для студентів 3-го курсу; для магістрів і викладачів економічних дисциплін. До кожного тренінгу були підготовлені інтелект-карти як студентами, так і викладачем.

Що показав експеримент? Можна визначити декілька напрямів використання інтелект-карт. Їх можна використовувати в навчанні і самонавчанні, у викладанні, зокрема, при конспектуванні навчального матеріалу, виконанні курсових і дипломних робіт, при складанні есе та рефератів тощо. Побудова генеральних колективних І-карт розширює комунікативні можливості спілкування у бізнесі і менеджменті, створює умови для ефективної командної роботи, підвищує компетентність керівника як інтелектуального керівника тощо.

Цікаве використання інтелект-карти знаходять у повсякденному житті людини: для розуміння «мови мозку» та його творчих особливостей, в організації контролю часу, в сімейному спілкуванні.

В процесі проведеного експерименту була здійснена дуже корисна міжпредметна робота з використання комп'ютерних програм при створенні І-карт з проблем бізнесу, реклами і т. п. Великий інтерес становив такий напрям, як використання комп'ютерних картографів для складання інтелект-карт.

Студенти на власному досвіді впевнилися в перевагах І-карт порівняно зі стандартним конспектуванням, у впливі методу на розвиток творчого мислення відповідно до потреб сучасного менеджменту, рекламного бізнесу тощо. Результати перебільшили наші очікування, тому що студенти, навчившись складати І-карти, перенесли ці свої вміння до інших дисциплін («Комунікативні процеси в навчанні», «Фінанси і кредит» і т. д.). Була створена галерея І-карт студентів, які брали добровільну участь в експе-

рименті. А головне — були підготовлені колективні навчально-дослідницькі проекти з цієї проблематики для проведення практичних занять зі студентами І курсу.

Слід зазначити, що метод І-карт добре комбінується з іншими методиками інтерактивного навчання.

Результати педагогічного експерименту з використання методу І-карт показали, що ця методика досить ефективна, корисна і цікава в плані розвитку економічного мислення як творчого.

Досвід свідчить, що підвищується інтерес до навчання самих студентів, розвиваються навички радіантного мислення, використовуються комп'ютерні програми, розширюється досвід колективної співпраці викладача і студентів, а також розвиваються навички роботи в команді в процесі підготовки навчально-дослідницьких проектів студентів. Усе це сприяє підвищенню якості підготовки студента як особистості та компетентного фахівця.

Проведений експеримент відповідає пошуку шляхів реалізації таких сучасних вимог до економічної освіти, як соціальна обґрунтованість економічного мислення в кожній сфері економічної діяльності; інноваційність змісту економічної освіти; інтеграція освіти і наукових досліджень; адаптація світового досвіду та збереження кращих освітянських традицій в Україні.

Пропонуємо: в порядку педагогічної практики студентів, які брали участь в експерименті з використання методу І-карт, провести адаптивний тренінг-курс і практикум з методики створення І-карт (за методом Тоні і Барі Б'юзенів) для студентів-першокурсників, а також усіх бажаючих.

З пропозиціями звертайтеся на кафедру педагогіки та психології КНЕУ до доцента, канд. екон. наук Аксьонової Олени Валентинівни.

О. В. Аксьонова, канд. екон. наук, доцент,
О. А. Булавіна, канд. екон. наук, доцент
кафедри педагогіки та психології

КОЛЕКТИВНІ ПРОЕКТИ ЯК ФОРМА СПІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ

Навчання — це не лише запам'ятовування певних принципів, концепцій, методів або підходів, але й їх розуміння та здатність застосовувати отримані знання на практиці. Сучасне суспільство пред'являє досить високі вимоги до професійної компетентності